

Umsögn Ferðaklúbbssins 4x4 vegna stofnun þjóðgarðs á miðhálendinu.

Inngangur

Ferðaklúbburinn 4x4 hefur frá upphafi hugmynda um Miðhálendisþjóðgarð tekið virkan þátt í vinnu við undirbúnning slíks þjóðgarðs. Höfum við komið að þeirri vinnu með opnum hug og velvilja við að ýta þeirri hugmynd af stað að stofna einn stóran þjóðgarð á miðhálendinu. Þetta höfum við gert þrátt fyrir mörg brotin loforð við stofnun Vatnajökulsþjóðgarðs. Vist er það að sporin hræða okkur (enda eru enn málum ólokið þar) en samt höfum við lagt upp með að með nýjum garði verði ný og betri stjórnsýsla sem verðu opin, gagnsæ og mikið og gott samráð. Í ársbyrjun 2016 var Ferðaklúbburinn 4x4 eitt af þeim útvistarfélagum sem þátt tóku í samstarfsverkefi 28 útvistar- og náttúrusamtaka auk samtaka fyrirtækja í ferðaþjónustunni um stofnun þjóðgarðs á miðhálendinu. Því til staðfestingar skrifuðum við undir viljayfirlýsingum um stofnunina (sjá meðfylgjandi). Undirbúnningur garðsins hefur nú staðið í nokkurn tíma og haldnir hafa verið tveir kynningarfundir, annar um fyrirhugað starf nefndarinnar og hinn er með fyrstu afurðum hennar. Á báðum þessum fundum hafa formaður nefndarinnar og starfsmaður verið með framsögu. Aðrir hafa ekki verið með framsögu og okkur vitanlega hafa aðrir nefndarmenn ekki sést fyrir utan einn sem mætti á seinni hluta seinni fundarins en hafði sig ekkert í frammi. Við teljum mikilvægt að fleiri nefndarmenn verði sýnilegir í þessu starfi vegna þess að mikillar tortryggningi gætir í garð. Þessa verkefnis og ekki að ósekju vegna sporanna sem hræða frá Vatnajökulsþjóðgarði. Við óskum eftir að flestir eða allir nefndarmenn verði fyrir svörum á næsta kynningarfundi til að fólk geti kynnt sér viðhorf þeirra allra en ekki einungis þeirra tveggja heiðursmanna sem hafa verið sýnilegir hingað til.

Almennt

“Einn af hornsteinum hálendisþjóðgarðs er skilningur fyrir nauðsyn þess að útvistarfolk geti nýtt miðhálendið með sjálfbærum og ábyrgum hætti, hvort sem ferðast er akandi, gangandi, ríðandi, hjólandi, róið á vötnum eða þegar farið er til veiða.”

Þessi drög eru að mati Ferðaklúbbssins 4x4 metnaðarfull og með náttúruvernd ásamt áframhaldandi fullu aðgengi að náttúrunni í huga. Þau eru vönduð og almennt jákvæð í garð þeirra sem vilja njóta náttúrunnar.

Ferðaklúbburinn 4x4 leggur ríka áherslu á að þegar í stofnsamþykktum um miðhálendisþjóðgarð verði aðgengi útvistarféлага að aðalstjórn og svæðisráðum garðsins tryggð. Það verði gert með því að SAMÚT (Samtök útvistarfélag) skipi fulltrúa fyrir hönd útvistarfélagar bæði að aðalstjórn og svæðisráðum. Eins er það krafa að útvistarsamtök fái fullgildan stjórnarmann í stjórn garðsins en ekki bara áheyrnarfulltrúa.

Innviðir

Það er mikilvægt að stefnumörkun varðandi innviði á miðhálendinu taki mið af því hvernig við viljum að hálendið sé.

Ferðaklúbburinn 4x4 tekur heilshugar undir það sem stendur í lögum um náttúruvernd að í þjóðgörðum skuli tryggt aðgengi almennings til útvistar, þannig að almenningur kynnist náttúru og sögu svæðisins. Mikilvægt er að tryggja að aðgengi almennings í náttúruverndarlögum verði staðfest í stjórnunar- og verndaráætlun væntanlegs þjóðgarðs á miðhálendi Íslands.

Vernd náttúru, landslags og minja þarf að fara saman við tryggt aðgengi til útvistar. Vegir sem eru á hálendinu eiga því áfram að vera nýttir til samgangna vélknúinna farartækja og hafa skal í heiðri náttúruverndarlögin þegar kemur að öllum samgöngum, þar með töldum akstri á snjó og frosinni jörð.

Í Gildi hálendisins fyrir útvistarfolk og þá ferðamenn sem sækja það í dag liggur ekki síst í þeim einföldu innviðum sem þar eru. Innviðir í dag eru að stórum hluta aðeins frumstætt vegakerfi (vegslóðar) og einfaldir gistiskálar. Þessi tegund innviða fellur vel að umhverfinu og spillir ekki upplifun þeirra sem sækja inn á hálendið til að upplifa hið ósnortna, en þjónar þörfum þeirra afskaplega vel. **Jafnframt falla þessir innviðir vel að þeirri náttúruvernd sem er aðal markmið þjóðgarða.**

Útvist

Ferðaklúbburinn 4x4 leggur áheyrsla á að útvist og ferðaþjónusta er ekki það sama þó margt sé líkt með þeim. Í undirbúningsnefndinni um stofnun Miðhálendisþjóðgarðs var útvist og ferðaþjónusta ekki sett undir sama hatt og þarf að aðgreina þessi tvö málefni í samþykktum. Við erum sammála því að ákveðin svæði miðhálendisins hafa verið vettvangur fyrir útvist og heilsu fólks til langstíma, m.a. til gönguferða, jeppaferða, vélsleðaferða, veiðiferða og hestafærða og teljum að svo eigi að vera áfram. Vetrarakstur samkvæmt náttúruverndarlögum er leyfður á frosinni og snævi þakinni jörð og er það algjörlega ótað að undanfarið hefur verið sótt að því frjálsræði með ýmsum leiðum án raka eða neinum sérstökum ástæðna. Við lítum enn á að stofnun þjóðgarðs verði ekki til þess að allt verði bannað nema það sem verður leyft. Að þeirri ástæðu líta útvistarfélög á að stofnun þjóðgarðs styrki útvist og umferð sem leiðir af sér meiri þekkingu og um leið verndun á þeim svæðum sem sérstaklega þurfa þess. Í ljósi fækkunar Víðerna alls staðar á jörðinni aukast verðmæti slíkra svæða og annarra náttúrulegra svæða sem eftir standa, því þarf að huga að því að skemma ekki hugtak víðerna með því að banna alla vélknúna umferð um þau svæði frekar að heimila fáfarna jeppaslóða sem liggja í sátt við landslag inna víðerna. Einnig má nefna að Ferðaklúbburinn 4x4 fagnar skýrum markmiðum (eins og fram kom á kynningarfundi í Reykjavík) um að leyfa félagasamtökum að taka tiltekin svæði í fóstur og aðstoða við landvernd. Ekki hefur verið ljáð máls nægilega á slíku í Vatnajökulsþjóðgarði og við teljum það hafa orsakaða hluta vandans sem þar er. Sem dæmi þaðan má nefna Kverkfjöll sem hafa verið myndarlegri umsjón félagasamtaka í áratugi. Einnig má nefna skálarekstur Útvistar á vestursvæði. Víða eru félagasamtök og einstaklingar með skálarekstur á hálendinu og þessir aðilar hafa flestir verndað sitt nærumhverfi eftir mætti. Möguleiki á slíku í þjóðgarði mun fá fólk til að finnast það „eiga“ eitthvað í þjóðgarðinum og það mun skapa virkan stuðning.

Ferðaþjónusta

Mikil aukin tækifæri felast í sjálfbærri ferðaþjónustu og náttúruupplifun á miðhálendinu. Að þróa og markaðssetja náttúruferðamennsku með útvist að leiðarljósi innan þjóðgarðs gefur því eitt og sér mikil tækifæri.

Fjölbreytileg náttúruupplifun er undirstaða náttúruferðamennsku og er þessi tegund ferðamennsku almennt meira háð gæðum umhverfisins en aðrar tegundir ferðamennsku.

Tillögur að helstu áherslum í atvinnustefnu þjóðgarðs á miðhálendinu

Ferðaklúbburinn 4x4 tekur undir að helstu markmið með stofnun þjóðgarða eru að vernda náttúruleg vistkerfi, jarðminjar, landslag og menningarminjar og tryggja aðgengi almennings að svæði til sjálfbærrar hefðbundinnar nýtingar, útvistar og til þess að kynnast náttúru og sögu svæðisins.

Að sama skapi er Ferðaklúbburinn 4x4 sammála því að náttúran er auðlind miðhálendisins og með því að stofnun þjóðgarð á miðhálendinu sé verið að tryggja vernd náttúru svæðisins og að allar athafnir og framkvæmdir þurfi að byggja á varúðarreglunni svokölluðu, meginreglu umhverfisverndar.

Við söknum þess að sjá ekki meira afgerandi lýsingu á því hvernig fyrirhugað er að deila út takmörkuðum gæðum meðal þeirra sem vilja stunda atvinnustarfsemi. Það teljum við vera einn af undirstöðuþáttum atvinnustefnu í þjóðgarðinum. Einnig söknum við þess að sjá ekki eitt orð um stuðning við nýsköpun í ferðaþjónustu. Við tökum eftir því að víða er fjallað um möguleika á aukinni ferðaþjónustu á hálendinu. Við vörum alvarlega við því að reynt verði á þennan hátt að fá stuðning ferðaþjónustunnar við stofnun þjóðgarðs á hálendinu með því að leggja það undir aukinn ferðamannastraum eða jafnvél „massa túrisma“. Þá er verr farið en heima setið og við myndum leggjast gegn stofnun slíks þjóðgarðs sem myndi hafa aukinn ferðamannastraum á hálendið að markmiði nema á mjög afmörkuðum stöðum. Slíkt myndi líka ganga þvert gegn öðrum markmiðum sem sett hafa verið fram. Við teljum mikilvægt að atvinnustefna verði útfærð þannig að einungis þeim ferðamönnum verði beint inn til hálendisins sem vilja njóta þess náttúrunnar vegna. Aðrir ferðamenn eiga að okkar mati ekki erindi upp á hálendið og ættu að láta sér nægja að ferðast á láglendi þar sem náttúran er ekki eins viðkvæm.

Samráð

Atvinnustefna miðhálendisþjóðgarðs mun hafa áhrif á bændur, útvistarfolk og ferðamenn, og fjölda rekstraraðila sem munu vera með starfsemi innan þjóðgarðsins. Mikilvægt er að stefna strax í upphafi að því að þau áhrif verði jákvæð. Til að svo megi verða þarf að eiga sér stað náið samráð við alla hagsmunaraðila um þá stefnu sem mörkuð verður. Það samráð þarf að vera alla leið í ferlinu og ekki gleyma því á leiðinni. Gott samráð er lykillinn að góðum þjóðgarði, þjóðgarður sem er í sátt við þjóðina.

Öryggi og gæði

Ferðaklúbburinn 4x4 er sammála því að innviða uppbygging og annars konar starfsemi í þjóðgarði á miðhálendinu verður að uppfylla kröfur um öryggi og gæði.

Auðlindir og uppbygging

Ferðaklúbburinn 4x4 er sammála því að þróun aðstöðu fyrir ferðamenn, uppbygging vega og annarra mannvirkja þarf að taka mið af þolmörkum náttúrunnar, öryggisþáttum og þess sem njótendur svæðisins sækjast eftir á miðhálendinu. Ferðaklúbburinn 4x4 bendir jafnframt á að frumstætt vegakerfi (vegslóðar) fellur vel að umhverfinu og spillir ekki upplifun þeirra sem sækja inn á hálendið til að upplifa hið ósnortna, en þjóna þörfum þeirra afskaplega vel. Jafnframt falla þessir innviðir vel að þeirri náttúruvernd sem er aðal markmið þjóðgarða.

Virðingarfyllst

Sveinbjörn Halldórsson
Formaður Ferðaklúbbsins 4x4

Viljayfirlýsing um stofnun þjóðgarðs á miðhálendi Íslands

Samtökin sem standa að þessari yfirlýsingu vilja ná sem víðtækastri samstöðu um verndun miðhálendis Íslands með stofnun þjóðgarðs. Í eigu íslensku þjóðarinnar allrar. Við teljum að **hálendispjóðgarður** yrði stærsta framlag okkar tíma til náttúruverndar á Íslandi. Hann myndi styrkja **ímynd** Íslands sem lands náttúruverndar og yrði til hags fyrir fólkið í landinu og þá sem sækja Ísland heim. Þjóðgarðurinn yrði griðastaður fyrir þá sem vilja njóta náttúru miðhálendisins og nýta hana til útvistar og náttúruupplifunar.

Verðmæti

Miðhálendið er einn mesti **fjársjóður** landsins. Þar má finna eldfjöll, jöklar, vatnsmiklar ár og fossa, litrík háhitasvæði, víðfeðm hraun og svartar sandauðnir sem kallast á við viðkvæmar gróðurvinjar. Saman mynda þessi náttúrufyrirbæri stórbrotnar landslagsheildir á einum stærstu víðernum Evrópu. Kraftarnir sem náttúruöflin leysa úr læðingi, þar með talið samspil elds og íss, móta stöðugt þetta tilkomumikla landsvæði, en öræfakyrrðin sem á það til að umlykja ferðalanga er ógleymanleg hverjum þeim sem hana hefur upplifað.

Að finna megi á einu svæði samansafn þeirra náttúruverðmæta sem hér er lýst er einstakt á heimsvísu. Að auki fækkar stöðugt í heiminum stórum óbyggðum svæðum og víðernum þar sem náttúran ræður ríkjum. Við Íslendingar erum enn í þeirri öfundsverðu stöðu að geta staðið vörð um þessi verðmæti hér á landi með því að vernda miðhálendið.

Aðgengi

Réttur almennings til útvistar og náttúrufræðslu innan þjóðgarðsins skal vera tryggður. Einnig þarf að taka fullt tillit til áratuga sögulegrar nýtingar útvistarfélaga á miðhálendinu og allar nauðsynlegar breytingar sem kunna að eiga sér stað skulu tekna í samráði við fulltrúa þessara hagsmunahópa. Einn af hornsteinum **hálendispjóðgarðs** er skilningur fyrir nauðsyn þess að útvistarfólk geti nýtt miðhálendið með sjálfbærum og ábyrgum hætti, hvort sem ferðast er akandi, gangandi, ríðandi, hjólandi, róið á vötnum eða farið til veiða.

Tækifæri

Í þjóðgarði felast mörg tækifæri. **Náttúruvernd** er þar undirstaðan því tækifærin byggja á því að náttúrugæðum miðhálendisins verði ekki raskað frekar og að upplifun víðerna- og óbyggða sem þar má finna hverfi ekki. Fyrir ferðaþjónustuna er það grundvallaratriði því ferðamenn sækja í miðhálendið vegna upplifarinnar sem þar býðst. Þess vegna er nauðsynlegt að tryggja að ferðaþjónustufyrirtæki geti starfað á miðhálendinu í samræmi við markmið um sjálfbæra þróun. Búa þarf svo um hnútana að hægt sé að þróa **atvinnustarfsemi** sem spillir ekki náttúrugæðum miðhálendisins, en hefur á sama tíma jákvæð áhrif á **byggða-** og **atvinnupróun** í nærsveitarfélögum og landinu öllu.

Mörk þjóðgarðsins tækju mið af svæðisskipulagi miðhálendisins. Við skipulag hans yrðu verndarflokkar Alþjóðanáttúruverndarsambandsins, (IUCN, International Union for Conservation of Nature), hafðir að leiðarljósi. Verndarflokkar IUCN gera kleift að flokka svæði í mismunandi verndarflokka eftir því hvaða starfsemi er leyfð. Miðhálendið er stórt svæði og mismunandi verndarflokkar eru mikilvægir til að tryggja vernd og sjálfbæra nýtingu hálandisins, og mæta margvislegum þörfum þeirra sem þess njóta.

Samvinna

Þátttaka náttúruverndar- og útvistarhreyfinga, aðila í ferðaþjónustu, auk ríkis og sveitarfélaga að stjórn þjóðgarðsins er meginatriði að okkar mati.

Taka þarf tillit til nýtingarréttar og skilningur þarf að ríkja á nauðsyn þess að bændur, ferðaþjónustan og útvistarfolk geti nýtt miðhálendið í samræmi við markmið um sjálfbæra þróun.

Hálendispjóðgarður myndi tryggja yfirsýn og stýringu ferðamála í takt við náttúruvernd og um leið **einfalda** og styrkja stjórnerfið sem ferðaþjónustan treystir á. Þá myndi samvinna náttúruverndarsamtaka, útvistarsamtaka, aðila í ferðaþjónustu, nærsveitarfélaga og ríkis þegar kemur að náttúruvernd, innviðastyrkingu og atvinnustarfsemi verða skilvirkari og gagnsærri.

Með stofnun þjóðgarðs á miðhálendinu yrði fallið frá frekari virkjunum og háspennulínum á svæðinu. Mikilvægt er að ná sátt um gerð vega á miðhálendinu. Það ættu að vera ferðamannavegir sem raski sem minnst náttúrfari og falla vel að landi.

Hálendispjóðgarði fylgdi þannig nýting í formi útvistar og ferðamennsku sem byggði á sjálfbærri atvinnuþróun.